

KINDERLEKTUUR EN BIBLIOTERAPIE

Daar is baie mense, en onder hulle selfs opvoeders, letterkundiges en bibliotekarisse, wat kinderlektuur sien as 'n blote middel vir die kind om die tyd mee te verdryf of om te gebruik vir die genot wat 'n storie gewoonlik bied. In die akademiese wêreld is dit eweneens niks vreemds dat die mening soms bestaan dat die kinderlektuur 'n terrein is wat darem nie werklik geskik is vir ernstige studie of navorsing nie. By die moderne universiteit is dit dikwels vir studente 'n verleentheid om kinderlektuur te bestudeer, omdat hulle die spot van maats moet verduur as hulle hul met kinderstories ophou. In al hierdie gevalle is die uitgangspunt min of meer die volgende: Watter intelligente en regdenkende mens, wat akademies en intellektueel al 'n bepaalde vlak bereik het, sou verkies om hom met hierdie beuselagtige, eenvoudige dinge van die kind op te hou as hy in staat is om veel belangriker en ingewikkelder terreine te bestudeer?

Hoe verkeerd is hierdie houding nie! Die lewe leer 'n mens dat dit dikwels juis in die oënskynlik eenvoudige en nietige dinge is wat groot waarde opgesluit lê. In wat nou volg, gaan ek aantoon dat kinderlektuur *nie* sommer maar net daar is vir tydkorting nie, maar dat dit as dit reg gebruik word, 'n nuttige middel in die hand van die volwassene kan wees vir die gesonder ontwikkeling en opvoeding van die kind. Dit moet egter baie duidelik gestel word dat die lees van kinderboeke vir die genot daarvan nog steeds baie belangrik bly, en dat dit vir 'n baie groot deel van die kinders in die meeste gevalle niks méér as net dit sal of hoef te wees nie. Maar onder bepaalde omstandighede móét die kinderboek meer bied as net 'n genotvolle leeservaring.

Omdat die kind, soos die volwassene, midde in die lewe staan, word hy aan die lewe in sy geheel blootgestel, die lewe met sy positiewe sowel as sy negatiewe sy. Dat die kind dus ook geraak word deur die negatiewe (soos onregverdigheid, onenigheid veral tussen ouers, jaloesie, onderduimsheid, oneerlikheid, gebrek aan sekuriteit, gebrek aan liefde) moet ons aanvaar. Daarby moet ons onthou dat kinders hierdie dinge nog moeiliker vind om te verwerk as wat volwassenes dit kan doen. *Hulp is dus nodig*. Daar is verskeie vorms van hulp beskikbaar (dink maar aan die rol wat sielkundiges, predikante, welsynsorganisasies en die

onderwys speel), maar hulp in die vorm van leesstof kan baie doeltreffend wees, juis omdat dit spontaan, sonder dwang, aangewend kan word. Die kind kan dus terapie ontvang selfs sonder dat hy bewus daarvan is d at hy dit ontvang. In ander gevalle is dit miskien juis weer nodig dat die terapie met sy volle medewete (en samewerking) plaasvind.

Voordat 'n voorbeeld van biblioterapie met kinderlektuur gegee kan word, is dit egter eers nodig om na biblioterapie as sodanig te kyk. Wat is hierdie vorm van terapie? Word dit al algemeen toegepas? Wat is die situasie in Suid-Afrika? Op hierdie vrae moet kortliks geantwoord word.

Die woord *terapie* beteken *behandeling*. So is *arbeidsterapie* behandeling van 'n probleem met behulp van arbeid. Deur die uitvoer van 'n sinvolle daad word bepaalde probleme oorbrug. In musiekterapie word van klank gebruik gemaak om byvoorbeeld spanning te verlig of 'n sekere gemoedstoestand te weeg te bring. Met biblioterapie word dan weer gepoog om sekere probleme op te los deur lektuur te gebruik om die leser tot kennis, waaronder selfkennis, te laat kom; begrip te bevorder; insig te vergroot en gesindhede te verander.

Biblioterapie is 'n begrip wat 'n wye toepassing kan h e. Met biblioterapie kan bedoel word die behandeling van werklike *probleme* soos 'n oormaat spanning, of 'n gevoel van vrees wat die normale kwota te bowe gaan. Hierdie soort probleme kan vergelyk word met identifiseerbare siektetoestande wat deur geneeshere behandel word. Daar is egter ook ander toestande wat met biblioterapie verhelp of verminder kan word, nl. die sogenaamde behoefte-toestande. Elke mens het sekere basiese behoeftes. Dit is normale behoeftes wat by elke mens in 'n mindere of meerdere mate voorkom en nie op 'n siektetoestand dui nie. Om in hierdie behoeftes te voorsien is 'n vorm van behandeling. Hierdie basiese behoeftes is

- 'n behoefte aan sekuriteit. Dit kan wees dat die persoon 'n gebrek aan besittings het, en dit lei dat tot 'n behoefte aan *materiële* sekuriteit. *Emosionele* sekuriteit kan ontbreek as 'n persoon byvoorbeeld gebrek aan 'n gesin of aan sekere gesinslede het. *Geestelike* sekuriteit word gebied deur die mens se geloofslawe, en by gebrek daaraan word 'n behoefte in hierdie verband geskep;
- 'n behoefte aan liefde, om dit te gee  n te ontvang;

- 'n behoefte om deel van 'n sosiale groep te wees;
- 'n behoefte aan inligting;
- 'n behoefte om te presteer;
- 'n behoefte aan die estetiese;
- 'n behoefte aan ontspanning.

In al bogenoemde behoeftes kan biblioterapie 'n rol speel. Geskikte leesstof kan veroorsaak dat die behoeftes kleiner word. Dit kan selfs dien om sekere behoeftes tydelik te laat verdwyn.

Hoewel biblioterapie miskien vir ons iets nuuts is omdat ons in Suid-Afrika nog maar slegs daarvan gehoor en gelees het maar dit nog nie self toegepas gesien het of *self* toegepas het nie, is dit in der waarheid niks nuuts nie. In die antieke tyd was daar bokant die deur van die biblioteek van Thebes 'n inskripsie wat gelui het: *Die plek waar die siel gesond gemaak word*. Die grootste bewys van die terapeutiese waarde van leesstof deur die eeue vind ons in die gebruik van die Bybel. Nie alleen bied hierdie wonderlikste Boek van alle tye kennis van die mens en kennis van God nie, maar dit gee rus aan die vermoeide, troos die lydende, bemoedig die mismoedige, gee krag aan die swakke, hef die gees op van die neergeboënes, en dit gee sin aan die lewe vir dié wat geen sin daarin sien nie.

Die gebruik van die Bybel verteenwoordig die twee tipes biblioterapie, naamlik eerstens die *spontane, selftoegepaste biblioterapie* waarin die leser sonder enige voorskrif of dwang van buite, terapie toepas (soos wat 'n mens self medisyne vir liggaamlike kwale neem wanneer hy dit nodig vind), en tweedens die meer *formele, voorgeskrewe biblioterapie* waar 'n leser onder 'n verpligting geplaas word om dié tipe terapie te ondergaan.

In die geval van kinders is daar in die meeste gevalle 'n "voorskrif" van buite nodig voordat daar van biblioterapie enigsins sprake kan wees, om die blote rede dat die kind gewoonlik nie in staat is om 'n diagnose van sy probleem te maak nie, en nie in staat is om behandeling (terapie) self toe te pas nie.

En dit is waar die taak van die biblioterapeut begin. Hy word bewus daarvan dat 'n leser 'n sielkundige, persoonlike, emosionele of gedragsprobleem het. Hy kom dit op verskeie maniere te wete (deur waarneming, deur gesprekke, deur die media), en hy besluit dat dit aandag verdien. Hy diagnoseer die probleem, hy maak 'n keuse van bronne wat gebruik kan word (meesal verhalende lektuur) en hy sorg dat die leser en die bron, of te wel die "pasiënt" en die "medisyne", op 'n sinvolle, taktvolle en doeltreffende wyse bymekaar uitgebring word. In watter mate hy die behandeling van die leser gaan toelaat om sy eie gang te gaan, en in watter mate hyself betrokke moet wees in die vorming van begrip, die kom tot selfkennis, die aanvaarding van die onvermydelike, die insig in water optrede of houding of siening in dié geval korrek is, d i t sal afhang van die individu met wie hy werk en die aard van die probleem. Dit is nie maklik om hieroor te besluit nie. Vir die doel van hierdie bespreking word nie verder op moontlike prosedures en besluite ingegaan nie. Die aandag word liewers bepaal by die lektuur wat in biblioterapie gebruik kan word. Dit is verál nodig om tot die besef te kom van die moontlikhede wat kinderlektuur bied om biblioterapie te laat realiseer. As daar 'n analise gemaak word van 'n bepaalde kinderboek is die vele moontlikhede ten opsigte van biblioterapie waartoe so 'n boek hom leen gewoonlik verrassend. Om hierdie stelling te bewys, kan gekyk word na 'n boek wat op die oog af 'n baie eenvoudige verhaal bied en niks meer nie, maar wat, as dit geanaliseer word, verskeie moontlikhede na vore laat tree.

Die kleuterboek met die titel *Die Kinderbrug* deur Max Bolliger, is in Afrikaans vertaal deur Freda Linde. Dit is in 1981 in Afrikaans deur HAUM gepubliseer. Dit vertel die verhaal van twee gesinne wat weerskante van 'n rivier woon. Die ouers leef in onmin met die bure oorkant, maar die kinders steur hulle nie aan die onmin nie en speel gesellig saam. Op die ou end besef die ouers dat hulle onenigheid geen doel dien nie en hulle word vriende. Dis 'n eenvoudige verhaal, maar dit bied baie moontlikhede vir biblioterapie.

In die eerste plek kan hierdie werk aangewend word om die kind se behoefte aan die estetiese te bevredig. Die skoonheid en eenvoud van die taal is opvallend. Die idilliese van die rivier- en oewerlewe skep by die leser 'n genoegdoening:

*Langs 'n rivier
het twee boere gewoon:
die een aan die regteroewer,
die ander aan die linkeroewer.*

*In die river het eende en
swane geswem.
Hulle was bly dat die son
soggens opkom
en saans weer ondergaan.*

*Die eende en swane
het die son gesoek,
soggens aan die linker-
en saans
aan die regteroewer.*

Uit hierdie aanhef blyk ook die funksionele gebruik van *ruimte*, funksioneel omdat deur die kontras tussen *links* en *regs* ook die *linkse* en *regse* optrede van die karakters geaksentueer word. Die kleiner kind se oordeel is nog nie sodanig dat hy tussen méér as skerp kontraste kan onderskei nie. Goed en sleg, mooi en lelik is vir hom duidelik, maar nie die talle tussenskakeringe wat daar tussen hierdie uiterstes bestaan nie. Die verhaal deug dus vir kinders en werklike begrip vir dié uiterstes is moontlik. Dit sluit ook ten nouste aan by die kind se morele ontwikkeling. Die kerngedagtes wat Bolliger met hierdie verhaal oordra, is die volgende:

*Maar die twee boere
was afgunstig op mekaar.
Die een wou liewer aan die regter-
en die ander liewer aan die linkeroewer woon.*

*Wanneer hulle soggens ploë,
skel die een omdat
sy buurman se lande in die son
en syne in die skaduwee lê.*

*En wanneer hulle saans hout kap,
skel die ander een weer
omdat sy buurman se plek nog son kry*

en syne al in die skaduwee is.

*Ook die twee boervroue
was ontevrede,
die een in die oggend
en die ander in die aand.*

*Een oggend
toe albei hul wasgoed ophang,
skree die een
op die regteroewer
vir die vrou wat
aan die linkeroewer woon.*

*En toe hulle albei
die aand wasgoed afhaal,
beledig die vrou
op die linkeroewer
weer haar
buurvrou aan die oorkant.*

Uit hierdie gedeelte is dit duidelik dat die *afguns* van die boere en die *ontevredenheid* van die boervroue die dryfvere vir hulle optrede word. So, byvoorbeeld, tree die boere dan op:

*Hulle tel groot klippe op
en probeer
om mekaar daarmee te gooi.
Maar die rivier is te breed.
Hulle mik, maar gooi mis,
en die klippe
plons in die water.*

Die kerngedagte is dus: afguns en ontevredenheid lei tot rusie. Hierdie waarheid word beklemtoon as die kind verder lees, want nou leer hy die kinders in die verhaal ken, en watter teenstelling is daar nie met die ouers nie!

*Maar die boere se twee kinders
sit langs die water
en verveel hulle.*

*Die een staar na die linker-
en die ander na die regteroewer.*

*Ag, as ek maar 'n eend was,
dink die een.
Ag, as ek maar 'n swaan was,
dink die ander.*

*Maar een mooi dag toe
die kinders weer
by die rivier kom,
het die watervlak gesak.
Só baie van die groot klippe
steek uit, dat hulle
van die een na die ander kan spring.*

*Hulle ontmoet in die middel
van die rivier.
Hulle kyk lank na mekaar,
bly dat hulle kinders is,
die een 'n seun
en die ander 'n meisie.*

*Toe gaan sit hulle op
'n groot klip
en beskou
die eende en die swane
Maar daarna begin hulle
vir mekaar stories vertel,
stories van die linker-
en stories van die regteroewer.*

*Die meisie en die seun
verstaan mekaar so goed,
dat hulle nou
elke dag oor die klippe spring
om mekaar te ontmoet
in die middel van die rivier.*

Hier is daar nie net rus en vrede nie, maar selfs lewensblyheid en ware kameraadskap. Die positiewe gesindheid by die kinders bring 'n kente-

ring by die ouers te weeg:

*So ontdek die ouers eindelik
die middageheim van die kinders,
en die ouers begin
om na te dink.*

*En toe hulle lank genoeg
nagedink het,
besluit hulle*

*om saam met die kinders
'n brug te bou
met die klippe wat oor is.*

*'n Brug net so
rond en so mooi
soos die boog
wat die son
in die hemel maak.*

Sonder 'n empiriese ondersoek is dit natuurlik nie moontlik om presies te bepaal wat die terapeutiese waarde van hierdie verhaal vir kinders sal wees nie. Met die leiding van die biblioterapeut (in 'n mindere of meerdere mate) is dit egter moontlik dat kinders een of meer van die volgende afleidings uit die verhaal kan maak:

- dat afguns verkeerd is en tot verdere negatiewe optrede kan lei;
- dat bakleiery verkeerd is en dat woede dikwels veroorsaak dat jou optrede onverantwoordelik is;
- dat kinders hulle liefs uit grootmense se rusies moet uithou;
- dat dit nuttig is om na te dink oor jou probleme;
- dat vriendskap groot waarde kan hê, baie probleme kan oorbrug en sekuriteit verskaf.

Dit is nie ongewoon dat kinders met rusie en afguns in aanraking kan kom nie, en dis ook niks ongewoons dat kinders daardeur negatief

geraak word nie. In sulke gevalle kan *Die kinderbrug* van Max Bolliger in die hande van 'n ervare biblioterapeut 'n middel wees om by die kind 'n gebalanseerde lewensuitkyk te help ontwikkel.

Primêre bron

BOLLIGER, MAX. (vert. F. Linde) 1981. *Die kinderbrug*. Kaapstad: HAUM.